

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗАСОБАМИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті розглядається роль трудового навчання в процесі формування загальнотрудових здібностей як важливої складової особистості учня із порушенням інтелектуального розвитку; розкриті показники, що забезпечують передумови формування професійних здібностей в спеціальних закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: *особистість, дитина з порушенням інтелектуального розвитку, трудове навчання, корекція, процес формування, здібності.*

The article considers the role of labor training in the process of formation of general labor abilities as an important component of the personality of a student with intellectual disabilities; revealed indicators that provide the prerequisites for the formation of professional skills in special institutions of general secondary education.

Keywords: *personality, a child with intellectual disabilities, labor training, correction, the process of formation, abilities*

Сучасний період розвитку держави України характеризується глибокими інтеграційними процесами, обумовленими приєднанням та підписанням численних міжнародних угод у галузі освіти. Внаслідок зазначеної співпраці були розроблені та упроваджені нові Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державні освітні стандарти, концепція Нової української школи, Типові освітні програми для закладів загальної освіти (включаючи спеціальні школи для дітей з порушенням інтелектуального розвитку).

Важливими концептуальними підходами до навчання були проголошені особистісно зорієнтований та компетентнісний. Новими принципами побудови освітніх програм стали – дитиноцентрованість, формування ключових і предметних компетентностей, адаптація до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей та ін.

Отже, відбувається постійний пошук нових шляхів удосконалення освітнього процесу. Згідно нових настанов МОН України реалізація корекційно-розвиткових завдань у процесі навчання учнів з порушенням розумового розвитку полягає в особистісному розвитку, активізації пізнавальної діяльності, створенні належної мотивації школярів до навчання, налагодженні соціальної комунікації, сприянні розумовому, фізичному, трудовому, соціальному, естетичному, моральному розвитку особистості.

Важливе місце щодо реалізації поставлених завдань належить трудовому навчанню, оскільки серед багатьох важливих компетентностей у школярів з порушенням інтелекту формується також соціально-трудова. Результатом її сформованості мають стати трудові знання, вміння, навички, що в подальшому зможуть забезпечити здатність випускнику успішно оволодіти основами професійно-трудової діяльності, опанування важливими навичками життєдіяльності [1, с. 2].

У спеціальних психолого-педагогічних дослідженнях окреслено труднощі школярів із порушенням інтелекту стосовно опанування змістом шкільних дисциплін, зокрема, трудового навчання. В той же час значна кількість наукових досліджень присвячено саме ролі трудового навчання як важливого корекційно-розвиткового засобу в аспекті особистісного розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями: Ю.О.Бистрова, В.І.Бондар, Г.М. Дульнев, І.Г.Єременко, В.В.Ляшко, Г.М. Мерсіянова, С.Л.Мирський, В.М. Синьов, О.П.Хохліна та ін. [3, с. 6].

Психологами, що досліджували трудову діяльність (Є.О.Клімов, С.Л.Рубінштейн, Шадріков В.Д. та ін.), встановлено, що успішність трудової діяльності визначається багатьма складовими: знаннями, вміннями, навичками, що стосуються предмета праці; наявністю відповідних рис характеру (працелюбність, наполегливість, цілеспрямованість, комунікабельність, працездатність тощо), ставленням людини до праці; якістю функціонування психічних процесів (наприклад, розвинений окомір, координованість рухів, емоційно-вольова регуляція діяльності, рухова та інші види пам'яті та ін.), станом здоров'я, а також здібностями (загальнотрудовими та професійними). Також ученими було доведена необхідність розвивати саме в період шкільного навчання загальні розумові здібності [4, с. 34]. Цей процес забезпечується якістю функціонування психічних процесів у школяра.

Вказані якості формуються упродовж занять із трудового навчання в спеціальних закладах загальної середньої освіти для дітей з порушенням інтелектуального розвитку з дотриманням принципу корекції: дотримання охоронного режиму, чергування праці й відпочинку, опора на позитивні якості особистості, варіативне повторення вивченого, врахування індивідуальних особливостей кожного учня та ін.

Зміст програми з трудового навчання спрямований, насамперед, на формування в учнів таких особистісних якостей, як: працелюбність, ініціативність, старанність, відповідальність за виконану роботу, пунктуальність, акуратність, уважність, дисциплінованість (дотримання правил охорони праці, наявність відповідної форми одягу під час виконання завдань) тощо [2, с. 18]. В наукових розвідках вченого-дефектолога В.І.Бондаря доведено як виховний (моральний, фізичний, естетичний, екологічний, соціальний), так і пізнавальний позитивний впливи на учнів з інтелектуальними порушеннями. В трудовій діяльності дитина навчається цінувати працю свою та інших людей, співпрацювати з товаришами, допомагати один одному, отримувати задоволення від отриманого результату своєї чи колективної діяльності.

В нашому дослідженні ми зупинились на дослідженні одного структурного компоненту особистості - загальнотрудових здібностей учня, оскільки саме вони слугують основою для формування у подальшому професійних здібностей, необхідних для опанування робітничими професіями. Слід зазначити, що в корекційно-навчальній роботі ми також приділяємо значну увагу вивченню особистісних якостей, рис характеру, потреб школярів, бо лише в їх єдності із здібностями можна досягти потрібного результату – формування розвиненої особистості (з урахуванням їх пізнавальних можливостей).

На основі дослідження літературних джерел нами було визначено 6 показників, які характеризують загальнотрудові здібності обстежених учнів: темп опанування знаннями, вміннями трудової діяльності; здатність переносити вміння, навички на аналогічні практично-трудова чи життєві ситуації; енергетична економність виконання трудової діяльності; пошук власного способу виконання завдання; наявність внутрішньої мотивації до діяльності; результативність діяльності, рівень емоційного задоволення від її виконання. До кожного показника були розроблені критерії оцінки (в балах), що відповідають достатньому, середньому і низькому рівням сформованості.

Результати констатувального експериментального дослідження продемонстрували, що в обстежених учнів переважають середній та низький рівні зазначених показників. Отримані дані показали нам напрямки подальшої корекційно-розвиткової роботи як диференційовано, так і індивідуально з кожним окремим учнем.

Отже, проведене дослідження дозволило визначити готовність учнів до професійної трудової діяльності з точки зору сформованості загальнотрудових здібностей. Зміст корекційної роботи буде спиратись не лише на роботу вчителя трудового навчання, а і класного керівника, вихователя, психолога у співпраці з батьками. При такому підході, сподіваємось, що після закінчення спеціальної школи наші випускники навчатимуться успішно в професійно-технічних училищах міста і здобудуть обрану робочу спеціальність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бистрова Ю.О. Забезпечення наступності в процесі професійно-трудової соціалізації осіб з вадами інтелектуального розвитку: монографія. Луганськ: Вид-во ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2021. 217 с.
2. Синев В.Н. Коррекция интеллектуальных нарушений у учащихся вспомогательной школы. Автореф. дис... д-ра пед. наук. Москва, 1988. 45 с.
3. Хохліна ОП. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку. Київ. Педагогічна думка, 2000. 286 с.
4. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способностей человека. Москва. ИК Логос, 1996. 320 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцентка Ляшко В.В.